

Biegański, Piotr

Wspomnienia pośmiertne : Lech Niemojewski (1894-1952)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 45, 107-109

1952

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Druga wojna światowa zniszczyła cały warsztat jego pracy, wielką i cenną bibliotekę i ogromne zbiory nie wyzyskanych materiałów. Mościcki po przejściu obozu pod Wrocławiem znalazł się w r. 1944 w Krakowie. Trzeba było w nowych warunkach wszystko zaczynać od nowa. Z imponującą energią zabrał się do pracy. Wykładał historię w Uniwersytecie Jagiellońskim i w Państwowej Szkole Pedagogicznej, wrócił do pracy w Radio, a obok tego zaczął pisać i wydawać. Przerobił dawną pracę o Jakubie Jasińskim nadając jej bardziej zwarty biograficzny charakter (Kraków 1950), wydał użyteczny zbiór *Pisma Tadeusza Kościuszki* (Warszawa 1947), dał nowe wydanie *Fredry Trzy po trzy* (Kraków 1949), wydał zbiorek aktów do dziejów legionów polskich we Włoszech: *Ludzie wolni są braćmi* (Kraków 1947), a z uratowanych fragmentów przez lata zbieranych materiałów zrekonstruował zwięzłą biografię Szymona Konarskiego. Nie zaniedbywał również i pracy publicystycznej i umieszczał od czasu do czasu artykuły historyczne w „Trybunie Ludu”. Ale prawdziwą ambicją jego było naukowe i pełne wydanie pism i listów Tadeusza Kościuszki, zaplanowane w porozumieniu z Polską Akademią Umiejętności, której był członkiem korespondentem. Niestety, nie było mu już dane tego dzieła dokonać.

Zmarł po długich cierpieniach w Krakowie 14 grudnia 1952 r.

Emil Kipa

Lech Niemojewski

(1894 — 1952)

Urodził się 26 sierpnia 1894 roku w Sosnowcu jako syn wybitnego publicysty i literata Andrzeja Niemojewskiego i Stanisławy z Mickiewiczów. W roku 1905 jako uczeń V gimnazjum w Warszawie brał udział w walce o szkołę polską. Po utworzeniu polskiego szkolnictwa wstąpił do Szkoły Handlowej Zgromadzenia Kupców, którą ukończył w 1912 r. Lata wojny światowej zmusiły Lecha Niemojewskiego do rozpoczęcia studiów, najpierw w Warszawie na Wolnej Wszelchnicy, a później na Wydziale Architektury Politechniki Lwowskiej. Przeniósłszy się w 1916 roku na Politechnikę Warszawską, studiuje pod kierunkiem najwybitniejszych architektów i artystów, jak Stanisław Noakowski, Tadeusz Tołwiński, Czesław Przybylski. Po ukończeniu Wydziału Architektury w 1922 roku ze stopniem architekta dyplomowanego był st. asystentem przy katedrze Rudolfa Świerczyńskiego, a później Oskara Sosnowskiego.

Dzięki wielkiemu zamiłowaniu do sztuki, a do architektury w szczególności, Lech Niemojewski szybko rozszerza i pogłębia swoje akademickie wykształcenie. Stały i bezpośredni udział w pracach z dziedziny praktycznej architektury i z dziedziny naukowej wysuwa Jego osobę na czoło pierwszych absolwentów Politechniki Warszawskiej. Wiedzę swoją pogłębia wielokrotnymi podróżami naukowymi do wielu krajów Europy. Przywiózł stamtąd dzięki swojej wyjątkowej wrażliwości artystycznej bogaty materiał, którym ze wspaniałą erudycją posługiwał się całe życie.

Obok zdolności praktycznych rozwijały się jego nieprzeciętne zdolności naukowe w zakresie problematyki architektonicznej. W roku 1929 pisze dysertację naukową pod kierunkiem prof. dra Władysława Tatarkiewicza pt. *Architektura i złudzenia optyczne* i uzyskuje stopień doktora nauk technicznych, a w kilka lat później, w r. 1932, habilituje się na Wydziale Architektury tejże Politechniki, uzyskując „veniam legendi”

na podstawie studium pod tytułem *Konstruktywizm w architekturze*. W 1933 roku został profesorem nadzwyczajnym Politechniki Warszawskiej, gdzie od 1928 r. zajmował stanowisko zastępcy profesora i kierownika Zakładu Historii Architektury i Sztuki Nowożytnej po Stanisławie Noakowskim, który wielokrotnie wskazywał Lecha Niemojewskiego jako przyszłego swego następcę. Równocześnie w latach 1915 — 1923 pracuje przy inwentaryzacji zabytków, a następnie przy badaniach architektury i sztuki epoki stanisławowskiej. W związku z tym opracował i wydał pierwszy polski przewodnik po Łazienkach, a dalej w pracy wydanej przez Zakład Architektury Polskiej P. W. pt. *Wnętrza architektoniczne pałaców stanisławowskich* dał syntezę stylu Stanisława Augusta. Studia te stanowiły podstawę prac rekonstrukcyjnych przeprowadzonych w trzech salach Pałacu na Wodzie i przy robotach rekonstrukcyjnych Kaplicy Królewskiej (1923). W latach 1934—36 bierze żywy udział w pracach komisji doradców artystycznych przy budowie polskich statków oceanicznych, a bezpośrednio potem — na stanowisku Komisarza Generalnego Rządu Polskiego na Międzynarodową Wystawę Paryską 1937, organizuje udział Polski na wystawie, gdzie pawilon polski uzyskuje pierwszą nagrodę.

W okresie międzywojennym przejawia owocną pracę na polu społecznym, biorąc czynny udział w życiu stowarzyszeń architektonicznych polskich (SAP, SARP, TUP) oraz w pracach międzynarodowych stowarzyszeń architektonicznych. I tak w 1934 r. zostaje członkiem Comité Permanent International des Architectes w Paryżu i reprezentuje polski świat architektoniczny na kongresach CPIA, a w r. 1938 z ramienia R. I. A. bierze udział w przygotowaniach do światowego kongresu architektów. Na początku II wojny światowej wstępuje do Straży Obywatelskiej, gdzie pod koniec oblężenia Warszawy pełni funkcje komendanta straży obywatelskiej całego Mokotowa.

W okresie okupacji poświęca się całkowicie pracy dydaktycznej i naukowej. I tak już w 1940 roku rozpoczyna wykłady z historii architektury nowożytnej na konspiracyjnym wydziale architektury, zajmuje się studiami i życiem studenckim, kieruje pracami naukowymi swoich uczniów i bierze udział w pracach organizacyjnych Wydziału Architektury. Jednocześnie jest wiceprzewodniczącym Komisji Urbanistycznej m. st. Warszawy, na czele której stoi Tadeusz Tołwiński. W ciężkich latach okupacji utrzymuje stały kontakt ze wszystkimi ludźmi nauki, służy radą, opieką i podtrzymuje siły moralne swojego środowiska w walce z okupantem, z terrorem i z trudnościami materialnymi. Zawsze pełen dobrych myśli i pełen wiary w lepsze jutro, nieugięty i odważny, jest jednym z filarów walczącego społeczeństwa polskiego.

Po powstaniu 1944 r. i po wyzwoleniu staje jeden z pierwszych do prac organizacyjnych Ministerstwa Kultury i Sztuki, Min. Odbudowy i Politechniki Warszawskiej. W r. 1945 podpisuje historyczną odezwę do architektów polskich, wzywającą cały świat architektoniczny do udziału w odbudowie Warszawy i kraju. Pogarszający się stan zdrowia, nadszarpnięty przejściami wojennymi, zmusza Go do ograniczenia udziału w życiu społecznym. Całe swoje siły oddaje na użytek uczelni i pracy naukowej, którą niestrudzenie prowadzi do ostatnich dni swojego życia.

W Warszawie, po wznowieniu wykładów na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, obejmuje katedrę Historii Architektury Średniowiecznej, przekazawszy przedtem katedrę Historii Architektury Nowożytnej swojemu uczniowi, Piotrowi Biegańskiemu. W latach 1946/47

pełni jeszcze funkcje prorektora Politechniki i w latach 1947/48 funkcje dziekana Wydziału Architektury. W 1948 r. otrzymuje nominację na profesora zwyczajnego Politechniki Warszawskiej.

Jednocześnie kontynuuje swoje prace naukowe w zakresie teorii architektury. Wygłasza szereg prelekcji w Towarzystwie Naukowym Warszawskim, którego członkiem zwyczajnym został w 1945 r., oraz w Polskiej Akademii Umiejętności. Publikuje szereg prac analitycznych, jak *Siedem cudów świata*, *Względność wielkości*, *Le caractère national dans l'architecture*, *Uczniowie cieśli* i inne oraz wiele artykułów z zakresu problematyki architektonicznej. Jednocześnie przygotowuje do druku materiały do *Historii architektury średniowiecznej* i do *Historii architektury nowożytnej*. Wśród tych prac na szczególną uwagę zasługują prace badawcze nad Witruwiuszem, przeprowadzane od szeregu lat i uwieńczone bogatym materiałem naukowym, znajdującym się w rękopisach.

Lech Niemojewski należał do nielicznych znawców Witruwiusza, Palladia, Vignoli, Perraulta, Sierakowskiego i innych oraz do niewielu u nas w Polsce komentatorów architektury klasycznej. W ostatnich latach przedwojennych zakreślił On wielki plan prac badawczych Zakładu Historii Architektury, którego był wieloletnim kierownikiem, zaktualizował problematykę teorii architektury i stał się jednym z wyrazicieli powszechności i aktualności niezniszczalnych wartości sztuki klasycznej.

Pomimo ciężkiej choroby serca, która szybko postępując paraliżowała jego energię i jego niespożyty zapał do pracy, Lech Niemojewski do ostatnich chwil swojego życia wytrwale budował podwaliny pod polską szkołę teorii architektury, której znaczenie dla dalszego rozwoju architektury polskiej nie tylko doceniał, ale uznawał za niezbędny element powodzenia w pracy twórczej współczesnego architekta.

Piotr Biegański

George Rapall Noyes *

(1873 — 1952)

Data śmierci George'a Rapalla Noyesa w Berkeley, Kalifornia, dnia 5 maja 1952 r. po długim życiu, wypełnionym pracą badawczą, nauczycielską i wydawniczą, jest jakby słupem milowym w rozwoju slawistyki wśród narodów anglosaskich. Jego odejście jest poważną stratą dla wszystkich uprawiających te studia. W ciągu długich lat ukochany ten profesor żył w zaciszu, jednak żywo interesował się wszystkim, co się działo. Czuliśmy Jego obecność, korzystaliśmy z Jego gotowości do służenia radą i pomocą. Teraz Go zabrakło. Na pociechę pozostaje antyczne powiedzenie: *opera illius sequuntur illum*.

Noyes zdobył na Uniwersytecie Harvarda bakalaureat w 1894 r., stopień magistra w rok później, a doktorat w 1898 r. Wyjechał do Leningradu na dwa lata studiów uniwersyteckich nad słowiańskimi językami i literaturami. Ciekawą rzeczą byłoby dowiedzieć się, co skierowało jego uwagę ku tym nie uprawianym wówczas w Ameryce dziedzinom. Dotychczas zajmował się literaturą angielską, ze szczególnym uwzględnieniem XVIII wieku. Nawet jeszcze po powrocie z Leningradu w ciągu roku wykładał ten przedmiot na Uniwersytecie w Wisconsin. W roku 1901 „wymigro-

* Wspomnienie to zaczerpnęliśmy z czasopisma „The Slavonic and East European Review“, vol. XXXI, Number 76, December 1952, str. 242—245 (Przyp. Red.).